

STRUIKELEND DOOR HET LEVEN. PERSONAGES VAN MARJA PRUIS

De personages in de romans van de Nederlandse schrijfster Marja Pruis doen grote moeite zichzelf in de plooi te houden en de logica van de wereld te ontleden, maar steeds blijken hun gedachten te zijn afgedwaald. Ze misten nét waar het omging. Ze lijken daardoor weliswaar onoplettend en wat onnozel, maar het is nog maar de vraag of de crux wel vrijgegeven is. Mensen behouden graag hun geheimen.

In *Bloem* (2002), de debuutroman van Pruis, is de hoofdpersoon druk bezig om, zoals de Joyceaanse, wellustige Molly Bloom haar seksuele fantasieën en tekortkomingen op te sommen waardoor zij de verhalen van twee treinpassagiers slechts in flarden tot zich krijgt. Net als de lezer. In *De vertrouwing* (2005) snapt schrijfster Saskia maar niet waarom haar beste vriendin Gwen plotseling van de aardbodem verdween. Ook in de nieuwste roman van Pruis, *Atoomgeheimen*, ontgaat de hoofdpersoon veel. Carice van Luijn mijmert nog na over haar werk, het huishouden, het moederschap, als ze met haar gezin op vakantie is op Curaçao en door haar verleden wordt ingehaald. Ze houdt twintig ballen in de lucht en heeft als ambitieuze, perfectionistische eigenaar van het beursgenoteerde lingeriebedrijf Caresse bitter weinig greep op wat er gebeurt. Dat roept frustratie en paniek op. De conclusie luidt dan ook: "Iedereen heeft het begrepen, behalve zij."

Wil de auteur hiermee zeggen dat mensen eigenlijk enkel met zichzelf bezig zijn, waardoor de werkelijkheid niet kenbaar is? Dat is de boodschap van vrijwel alle auteurs. De vraag is hóe Pruis dit aantoot. Ze doet dat al vanaf haar eerste roman door meanderend te schrijven. Ze schakelt associatief, zoals dat bijvoorbeeld gebeurt in *Mrs. Dalloway* (1925) van Virginia Woolf. Die klassieker is zo sterk doordat er onder het kalme oppervlak een turbulente chaos van gedachten schuilt. Ultieme beleefdheid en beheerste gebaren verbergen diepe, universele emoties, die inhakken op de personages en de lezer. Dat is precies wat Pruis lijkt na te streven, alleen doet ze het op een modernere manier. Ze schakelt sneller en rustelozer. Zo denkt Carice constant in parallellen. Ze voert een conversatie, stelt ondertussen een boodschappenlijstje op — "De fruitschaal mag

ook wel opnieuw bijgevuld worden” — en denkt tegelijk terug aan een bijzonder moment in het verleden. Net zo voeren de personages meerdere dialogen tegelijk. Iemand vertelt een verhaal, een ander breekt in met een vraag, het verhaal gaat verder, een kind roept om aandacht en krijgt antwoord, iemand anders weeft er een nieuw verhaal doorheen.

Een verband met *Mrs. Dalloway* is ook te vinden in het feit dat Carice net als Mrs. Dalloway terugblijkt op een periode waarin zij nog iemand anders kon zijn. In het verleden kon zij nog een vrije vrouw zijn. Carice maakte in de jaren tachtig deel uit van een actiegroepje. Het waren kleine demonstraties, plaksessies en vooral veel boze discussieavonden met linzensoep die ze organiseerden. Over Luce Irigaray, Simone de Beauvoir en de vraag of hoerenlopen tot verkrachtingen leidde. Tot op het moment dat in de meidenclub een jongen neerstreek. Carice vertrouwde hem niet. Hij legde een verbetering aan de dag die zich kanaliseerde in een poging tot brandstichting in het grootste warenhuis van Amsterdam en een heuse bomaanslag. Ze gaf hem aan en ieder ging zijns weegs. De idealen van Carice verpulverden door de tijd, ze verloor net als Mollie Bloem en Saskia uit de eerdere romans haar onbevangenheid. Carice raakt gevangen in het

keurslijf van het moederschap. Ze boet, lijdt, moet afzien — “in volstreckte vreugde en vrijwilligheid” — voor de goddelijke creatuur, het kind: “Eenmaal geworpen hebbende, zijn vrouwen verloren. Niet alleen met handen en voeten, maar met hun hele ziel- en harthuishouding zijn ze voorgoed verknoot en verklonterd met hun nageslacht, of dat nageslacht er nu van gediend is of niet.” Expliciet maakt Pruis het niet, de roman lijkt bijna stiekem te gaan over het creëren van een nieuw vrouwbeeld, te meer als we zien hoe Carice worstelt met het moderne ideaalbeeld waarin ze alles heeft — man, kinderen, carrière — maar zich toch gevangen voelt, overspel pleegt en jaagt en jaagt en misschiet wanneer de jongen uit de actiegroep ineens weer voor haar neus staat.

Het lijkt erop dat Pruis voor iedere roman een nieuwe literair-technische uitdaging zoekt. Zo was de biografie *De Nijhoffs of de gevolgen van een huwelijk* (1999) eigenzinnig doordat tegen alle biografische mores in voor de biograaf en het onderzoek zelf een grote rol was weggelegd. In *Bloem* probeerde ze de postmoderne *stream of consciousness* uit, in *De vertrouweling* de klassieke Britse verdwijnturc en nu baseert ze haar ultravlot geschreven thrillerachtige roman *Atoomgeheimen* op de *strange loops* van Douglas Hofstadter. Eenvoudig gezegd zijn *strange loops* onafhankelijke, mogelijke ikken die in iedereen huizen en die door contact kunnen worden aangeboord. Wanneer twee mensen bijvoorbeeld lang met elkaar optrekken, nemen ze kenmerken en denkbeelden van elkaar over. Zoiets zagen we al in *De vertrouweling*, waarbij twee echtparen bijna als in *Who's afraid of Virginia Woolf?* van Edward Albee tegenover elkaar stonden, en ook in *Atoomgeheimen* is er zo'n dubbele vertrouwdeheid van echtparen die een front vormen. De nieuwe roman presenteert *strange loops* op drie niveaus; de verschillende ikken van Carice komen bovendien, de literaire vorm heeft een patroon dat meandert en bovendien hangen de *loops* samen met de stappen die Carice in haar leven zet: “Een van de kenmerken van het deel uitmaken van een beweging is dat zolang je erin zit, alles even logisch als heroïsch is, terwijl je maar één stap opzij hoeft te zetten om de dictatoriale kolder van het een en ander in te zien.”

Wie bij zo'n wiskundig-filosofische fundering logge literatuur verwacht, zit ernaast. Pruis schrijft

nog meer dan in haar vorige romans filmisch, sommige recensenten noemen haar stijl ook wel glossy. Niet alleen geuren en gedachten bepalen de sfeer, maar veel verschillende locaties die snel, soepel en volledig getekend zijn. Curaçao gaat zo zinderen, een vakantieparadijs wordt ook echt walgelijk ordinair, tijdens de beslissende minuten in een auto staat ook bij de lezer het angstzweet in de handen. Pruis knipoogt, al dan niet bewust, naar filmthrillers. Het boek opent bijvoorbeeld als *The River Wild*: gezin gaat kanoën op een rivier en raakt elkaar kwijt. Direct is er het onheilspellende gevoel dat dit niet goed afloopt. En het boek eindigt met een allusie naar *Seven*, waarbij Brad Pitt aan het einde van de film de zonden van de mensheid te weten komt na een zenuwslopende rit door de woestijn. Het is de spanning uit die films die ook Pruis weet op te roepen.

De alwetende verteller ten slotte relativeert alle zenuwslopende gebeurtenissen door de lezer direct toe te spreken. In *De elementen* van Harry Mulisch werd de lezer met zo'n stem dwingend in het verhaal gezogen. Bij Pruis is de stem verontschuldigend en een tikkeltje bezwerend; "Erbarmen, alstublieft" en "Ja, onthoud die naam". Eerder gebruikte Pruis deze techniek in *Bloem*, al leek het daar meer een stem die sprak tot de hoofdpersoon dan tot de lezer. De intermezzi trokken je daar uit de denkwereld van Mollie; nu zijn ze korter en trekken ze je dieper het verhaal in. Gek genoeg leggen juist die eenvoudige commentaartjes de kern van de roman bloot. Ze laten voortreffelijk zien hoe we allemaal ons stinkende best doen, maar ons toch eigenlijk maar een weg door het leven struikelen.

FLEUR SPEET

MARJA PRUIS, *Atoomgeheimen*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2008, 272 p.

MARJA PRUIS, *De vertrouweling*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2005, 216 p.

MARJA PRUIS, *Bloem*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2002, 144 p.

MARJA PRUIS, *De Nijhoffs of de gevolgen van een huwelijk*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1999, 175 p.